

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 416

**Współczesne problemy ekonomiczne.
Rozwój zrównoważony w wymiarze
globalnym i europejskim**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-561-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Bernadeta Baran: Idea zielonej gospodarki w UE a perspektywy rozwoju energetyki odnawialnej w Polsce / The idea of green economy in the EU vs. perspectives of renewable energy development in Poland.....	9
Beata Będzik: Ważkość kapitału społecznego w kształtowaniu spójności społecznej / Validity of social capital in shaping social cohesion.....	17
Jan Borowiec: Wzrost gospodarczy a zmiany w spójności gospodarczej i społecznej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej / Economic growth vs. changes in the economic and social cohesion in Central and Eastern European countries.....	26
Jarosław Czaja: Euroizacja jako skutek spowolnienia integracji monetarnej w Unii Europejskiej / Euroization as an effect of slower monetary integration in the European Union.....	36
Mariusz Czupich: Spójność społeczna w wybranych krajach Unii Europejskiej / Social cohesion in selected countries of the European Union.....	44
Małgorzata Dziembała: Rozwój transgranicznych systemów innowacji w dobie globalizacji – przykład regionu Venlo-Niederrhein / Cross-border innovation systems development in a globalizing world – the Venlo-Niederrhein example.....	53
Joanna Jahn: Eksport wyrobów wysokiej techniki w Unii Europejskiej / Export of high tech in the European Union.....	65
Urszula Kalina-Prasznic: Reformy emerytalne a polityka spójności ekonomicznej / Pension reforms vs. cohesion policy.....	75
Maria Kola-Bezka: Zmiany pozycji konkurencyjnej regionów NUTS 3 w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 2000–2012 / Changes in the competitive position of nuts 3 regions in Central and Eastern Europe in 2000-2012.....	83
Agnieszka Kwarcińska: Międzynarodowe inicjatywy normatywne w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) jako wyraz działań na rzecz zrównoważonego rozwoju / International normative initiatives in corporate social responsibility (CSR) as a manifestation of actions for sustainable development.....	95
Dorota Michalak: Analiza skutków zmian klimatu i wynikających z nich działań adaptacyjnych podejmowanych przez Unię Europejską / Analysis of the impact of climate changes and resulting the reform adaptation measures taken by the European Union.....	104

Aleksandra Nacewska-Twardowska: Liberalizacja polityki handlowej UE a zmiany w handlu towarami / European Union trade liberalization and changes in goods trade	113
Jacek Pera: Ocena stabilności makroekonomicznej w gospodarkach unijnych w świetle procedury nierównowagi makroekonomicznej. Aspekt ryzyka zjawisk kryzysowych / Evaluation of macroeconomic stability in the economies of the EU in the light of the macroeconomic imbalance procedure. Risk aspect of the crisis phenomenon	123
Dariusz Perło: Inteligentne specjalizacje a rozwój zrównoważony / Smart specializations and sustainable development	136
Grażyna Rzeszotarska: Strategia „Europa 2020” – narzędzie realizacji koncepcji inteligentnego rozwoju w krajach UE / The Europe 2020 strategy – a tool to implement the concept of smart growth in the EU.....	145
Małgorzata Szczepaniak: Polityka fiskalna w czasie kryzysu gospodarczego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej / Fiscal policy during the economic crisis in the countries of Central and Eastern Europe	153
Barbara Wieliczko: Zrównoważenie rolnictwa UE a WPR i strategia „Europa 2020” / Sustainability of agriculture in the EU vs. cap and “Europe 2020” strategy.....	164
Maria Zuba-Ciszewska: Wkład idei spółdzielczości wywodzącej się z socjalizmu zrzeszeniowego w koncepcję CSR / The contribution of the idea of cooperativeness descending from the association socialism into the concept of CSR	172

Wstęp

Współczesne otoczenie społeczno-ekonomiczne jest bardzo skomplikowane. Złożoność ta inspiruje ekonomistów do podejmowania wielokierunkowych badań, skupiających się na poszukiwaniu rozwiązań zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i praktycznym. Jednym z najważniejszych problemów ekonomicznych, które z punktu widzenia rozwoju i wzrostu społeczno-gospodarczego wymagają dogłębnych i szerokich eksploracji, jest zrównoważony rozwój.

W prezentowanym Państwu opracowaniu naukowym zatytułowanym „Rozwój zrównoważony w wymiarze globalnym i europejskim” podjęto próbę opisu i analiz kwestii związanych z szeroko pojętymi zagadnieniami rozwoju zrównoważonego w wymiarze globalnym i europejskim. Tematyka zawartych w publikacji tekstów jest zróżnicowana, odzwierciedla bowiem zarówno wieloaspektowość koncepcji rozwoju zrównoważonego, jak i różnorodność działań podejmowanych przez Unię Europejską i wspólnotę międzynarodową na rzecz wspierania takiego właśnie modelu rozwoju. Autorzy ujętych w niniejszej pracy artykułów naukowych dołożyli wielu starań, aby studium to odnosiło się do empirii i rzeczywistości współczesnej gospodarki. W efekcie tych dążeń powstało opracowanie charakteryzujące się wysokim poziomem merytorycznym oraz dużą aktualnością omawianej problematyki. Pozwala to mieć nadzieję, że zawarte w prezentowanej publikacji przekazy okażą się nie tylko pomocne w głębszym zrozumieniu rozwoju obecnego stanu współczesnej gospodarki, lecz także będą przyczynkiem do dalszych naukowych analiz, tym bardziej że wielogłos w sprawach tak aktualnych, jakie obejmują treści poruszone w artykułach, stanowi przegląd opinii wielu polskich środowisk uniwersyteckich.

Przekazując tę publikację do rąk Czytelników, mamy głębokie przekonanie, że zawarte w niej myśli i idee spotkają się z dużym zainteresowaniem pracowników naukowych, teoretyków, praktyków, studentów studiów ekonomicznych i innych kierunków. Chcielibyśmy także bardzo podziękować wszystkim Autorom za umieszczone w prezentowanym wydawnictwie teksty, ufając, że nasza współpraca będzie kontynuowana.

*Grażyna Wolska
Jan Borowiec
Bernadeta Baran*

Jan Borowiec

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mail: jan.borowiec@ue.wroc.pl

WZROST GOSPODARCZY A ZMIANY W SPÓJNOŚCI GOSPODARCZEJ I SPOŁECZNEJ W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

ECONOMIC GROWTH VS. CHANGES IN THE ECONOMIC AND SOCIAL COHESION IN CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES

DOI: 10.15611/pn.2016.416.03

JEL Classification: D63, I32, O11, R11, R12

Streszczenie: Artykuł ten przedstawia zmiany w spójności gospodarczej i społecznej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 2004–2014 oraz określa współzależność między tymi zmianami a wzrostem gospodarczym. Aby osiągnąć ten cel, zastosowano statystykę opisową oraz analizę korelacji. Z przeprowadzonych badań wynika, że w okresie tym nastąpiła poprawa spójności gospodarczej i społecznej na poziomie krajowym. Wzmocnieniu spójności sprzyjały procesy wzrostu gospodarczego, zwłaszcza w odniesieniu do zmniejszania różnic w poziomach rozwoju gospodarczego oraz ograniczania ryzyka wystąpienia ubóstwa lub wyłączenia społecznego. Natomiast spójność ta pogorszyła się na poziomie regionalnym, zwiększyła się bowiem dyspersja regionalnego PKB *per capita* oraz regionalnej stopy zatrudnienia. Związek między wzrostem gospodarczym a spójnością gospodarczą i społeczną na tym poziomie był zatem negatywny.

Słowa kluczowe: Europa Środkowo-Wschodnia, konwergencja regionalna, spójność gospodarcza i społeczna, Unia Europejska.

Summary: The paper presents changes in the economic and social cohesion in Central and Eastern European countries in the period 2004–2014, and determines interdependence between these changes on the economic growth. To achieve this goal descriptive statistics and correlation analysis were employed. The result shows that in the period under analysis, the economic and social cohesion increased on the national level. This process was supported by the economic growth, especially its more social aspect such as decreasing economic differences among countries as well as falling risk of poverty or social exclusion. However, cohesion decreased on the regional level measured as a dispersion index of regional GDP per capita and regional employment rate. Relation between the economic growth and the economic and social cohesion on the regional level was therefore negative.

Keywords: Central and Eastern Europe, regional convergence, economic and social cohesion, European Union.

1. Wstęp

W celu wspierania zrównoważonego rozwoju całej Unii Europejskiej podejmuje ona działania służące wzmocnieniu jej spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, zwłaszcza przez zmniejszanie dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów oraz zwalczanie wykluczenia społecznego (art. 3 TUE i art. 174 TFUE). Cel ten nabrał szczególnego znaczenia po jej wschodnim rozszerzeniu. Przystąpienie do Unii krajów Europy Środkowo-Wschodniej spowodowało, że stała się ona jeszcze bardziej zróżnicowana pod względem stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego.

Celem artykułu jest przedstawienie zmian w spójności gospodarczej i społecznej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 2004–2014 oraz ich ocena z punktu widzenia celu unijnej polityki spójności, a także określenie współzależności między tymi zmianami a procesami wzrostu gospodarczego. W badaniach zastosowano statystykę opisową oraz analizę korelacji. Pierwsza metoda służyła do oceny zmian w spójności gospodarczej i społecznej, druga – do ustalenia stopnia współzależności między tymi zmianami a zmianami realnego PKB. Źródłem danych statystycznych jest Eurostat oraz Ameco – baza danych makroekonomicznych Komisji Europejskiej. Badania dotyczą 11 krajów Europy Środkowo-Wschodniej. W stosownych przypadkach nie obejmują one Chorwacji z powodu braku odpowiednich danych. Ponadto różnice w szeregach czasowych wskaźników spójności uzasadniały pewne zróżnicowanie okresów badawczych.

2. Wzrost gospodarczy a zmiany realnego PKB *per capita*

Najważniejszym czynnikiem zmian w spójności gospodarczej i społecznej są procesy wzrostu gospodarczego. Wpływają one na poziom PKB *per capita* – głównego wskaźnika spójności gospodarczej w ujęciu makroekonomicznym. Tabela 1 przedstawia dane dotyczące zmian tego wskaźnika, jak i zmian realnego PKB w latach 2004–2014, charakteryzujących skumulowane efekty procesów wzrostu gospodarczego w tym okresie.

W latach 2004–2014 dynamika zmian realnego PKB w krajach Europy Środkowo-Wschodniej była ponadtrzykrotnie większa niż w UE. Średnioroczne tempo wzrostu gospodarczego w Unii było jednak bardzo niskie, a główną tego przyczyną był ogólnoswiatowy kryzys gospodarczy i finansowy, najpoważniejszy od czasów Wielkiej Depresji w ubiegłym wieku. Podczas tego kryzysu spadek realnego poziomu PKB w krajach Europy Środkowo-Wschodniej był nawet większy niż w Unii. W dodatku jego skutki dla gospodarki realnej w tym regionie były bardziej zróżnicowane. Klasyczna recesja gospodarcza, definiowana jako spadek poziomu produkcji przez co najmniej dwa kolejne kwartały, nie wystąpiła w Polsce, ale w pozostałych krajach PKB obniżył się w czasie kryzysu od 6,1 do 22,9% w stosunku do jego poziomu w 2005 r. Najgłębsza recesja wystąpiła w Estonii oraz na Łotwie i Litwie. Ich produkt krajowy brutto obniżył się odpowiednio o 22,9%, 19,8% i 18,2% [www1].

Tabela 1. Wzrost gospodarczy a zmiany poziomu PKB *per capita*

Wyszczególnienie	Skumulowane zmiany realnego PKB (w %)				PKB <i>per capita</i> (SSN, UE 28 = 100)	
	2004-2011	2006-2013	2004-2013	2004-2014	2003	2014
UE 28	11,3	6,0	10,8	12,2	100	100
Bułgaria	32,5	19,2	34,5	37,8	33	45
Czechy	28,5	13,2	26,5	29,0	77	83
Estonia	24,3	13,5	32,3	34,9	52	74
Chorwacja	10,7	-1,5	7,3	6,8	56	60
Łotwa	24,6	16,1	36,3	39,3	45	65
Litwa	30,3	20,6	39,9	43,9	48	75
Węgry	10,4	1,1	10,5	14,4	62	68
Polska	43,6	36,5	48,5	53,7	48	69
Rumunia	31,9	21,4	37,0	40,9	31	55
Słowenia	18,9	1,6	14,7	17,6	83	83
Słowacja	44,4	32,8	48,9	52,5	55	76
średnia	32,9	23,0	36,2	40,2	49	66
σ	12,1062	13,2066	14,7619	15,9539	15,957	11,422
v	9,1	10,7	10,8	11,4	40,7	17,3

Legenda: skróty: σ – odchylenie standardowe, PKB – produkt krajowy brutto, SSN – standard siły nabywczej; v – współczynnik zmienności. Średnia jest średnią arytmetyczną, ważoną udziałami ludności poszczególnych krajów w ludności Europy Środkowo-Wschodniej.

Źródło: opracowano na podstawie [www1; www2; www3].

W ujęciu makroekonomicznym spójność gospodarczą i społeczną Unii Europejskiej mierzy się indeksem PKB *per capita*, wyrażonym standardem siły nabywczej (SSN) w % średniej unijnej. Różnice w jego poziomach między państwami członkowskimi wskazują ogólnie na stopień spójności gospodarczej i społecznej Unii. Na podstawie jego zmian można zaś ustalić, czy spójność ta wzmacnia się, czy osłabia.

Przed pierwszym wschodnim rozszerzeniem Unii Europejskiej we wszystkich krajach Europy Środkowo-Wschodniej PKB *per capita* (SSN, UE 28 = 100) był znacznie niższy od średniej unijnej. W latach 2004–2014 zwiększył się on w tych krajach średnio o 17 punktów procentowych średniej unijnej. Poprawa spójności gospodarczej i społecznej była jednak bardzo zróżnicowana. W stosunku do średniej unijnej indeks PKB *per capita* zwiększył się najbardziej na Litwie, w Rumunii, Estonii, Polsce, na Słowacji i Łotwie, najmniej zaś – w Słowenii i Chorwacji. Z wyjątkiem Republiki Czeskiej, Słowacji i Polski, istotną rolę w tej poprawie odegrały również czynniki demograficzne. W latach 2004–2014 populacja w środkowo-wschodniej Europie zmniejszyła się, w tym na Litwie o 14,2%, na Łotwie o 13%, w Rumunii o 7,8%, w Bułgarii o 7,2% oraz w Estonii o 4,3%. W tym samym okresie wzrosła ona w Unii o 3,3%. Podobne zmiany demograficzne wystąpiły jedynie w Republice Czeskiej i Słowenii [www3].

Poprawa spójności gospodarczej i społecznej wystąpiła również wewnątrz Europy Środkowo-Wschodniej. W latach 2004–2014 znacznie zmniejszyły się wskaźniki

dyspersji krajowego PKB *per capita*. Kraje tego regionu nadal są bardzo zróżnicowane pod względem stopnia rozwoju gospodarczego, w dodatku większość z nich należy do najsłabiej rozwiniętych państw członkowskich UE. Zmniejszył się jedynie stopień ich opóźnienia rozwojowego w stosunku do krajów lepiej rozwiniętych.

3. Procesy konwergencji regionalnej w latach 2004–2013

W jakim stopniu procesy wzrostu gospodarczego wpłynęły na procesy konwergencji regionalnej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej? Teoria konwergencji różni dwa rodzaje konwergencji regionalnej: beta-konwergencję i sigma-konwergencję [Barro, Sala-i-Martin 1992; Sala-i-Martin 1996]. Beta-konwergencja odnosi się do procesów wyrównywania się poziomów rozwoju różnych regionów. Konwergencja taka występuje, gdy istnieje negatywny związek między stopą wzrostu a początkowym poziomem PKB *per capita* [Fiedor, Kociszewski 2010; Monfort 2008]. Sigma-konwergencja dotyczy procesu zmniejszania się dysproporcji między różnymi regionami w czasie. Beta-konwergencja jest warunkiem sigma-konwergencji, ale nie jest warunkiem wystarczającym. Beta-konwergencja badana jest najczęściej na poziomie całej Unii, natomiast sigma-konwergencja – na poziomie państw członkowskich.

Przedmiotem badań są oba rodzaje konwergencji regionalnej. Ponieważ baza danych Eurostatu nie zawiera wskaźników dotyczących tempa wzrostu regionalnego PKB *per capita*, miarą beta-konwergencji jest średnia arytmetyczna zmian indeksu PKB *per capita* (SSN, UE 28 = 100), ważona udziałem ludności regionu danej grupy w ludności tej samej grupy regionów. Uzupełnieniem tego wskaźnika są zmiany w repartycji ludności w zależności od poziomu regionalnego PKB *per capita*. Sigma-konwergencja jest mierzona współczynnikiem dyspersji regionalnego PKB *per capita* Eurostatu. Współczynnik ten jest średnią ważoną bezwzględnych różnic odchyłeń regionalnego PKB *per capita* od średniej krajowej, wyrażoną w % krajowego PKB *per capita*. Wskaźniki te są wyrażone standardem siły nabywczej w % średniej unijnej. Wagami są udziały ludności poszczególnych regionów w ludności danego państwa członkowskiego.

Tabela 2 przedstawia wyniki badań dotyczących procesów konwergencji regionalnej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Regiony w tych krajach zostały uprzednio sklasyfikowane na podstawie początkowego poziomu ich PKB *per capita* (SSN, UE 28 = 100). Wyodrębniono cztery grupy regionów: a) regiony najsłabiej rozwinięte, w których wskaźnik ten nie przekracza 50% średniej unijnej (grupa I); b) regiony słabiej rozwinięte, w których wynosi on od 51 do 75% średniej unijnej (grupa II); c) regiony znajdujące się w fazie przejściowej, w których kształtuje się on w granicach 76–100% średniej unijnej (grupa III); d) regiony rozwinięte, w których przekracza on średnią unijną (grupa IV). Skład tych grup jest bardzo zróżnicowany. Grupa pierwsza liczy 34 regiony, druga – 17 regionów, trzecia – 2 regiony i czwarta – również 2 regiony. Przeważają więc regiony najsłabiej rozwinięte.

Tabela 2. Procesy konwergencji regionalnej w latach 2004-2013

Kraj	Zmiany PKB <i>per capita</i> w regionach NUTS 2 w latach 2004-2013 (SSN, UE 28 = 100)				Współczynnik dyspersji regionalnego PKB <i>per capita</i> w regionach NUTS 3	
	Grupa I	Grupa II	Grupa III	Grupa IV	2003	2011
Bułgaria	12,0	:	:	:	30,2	45,5
Czechy	:	4,6	:	10,0	25,0	26,2
Estonia	:	21,0	:	:	41,5	42,1
Chorwacja	:	5,0	:	:	32,2	35,0
Łotwa	19,0	:	:	:	45,5	36,9
Litwa	25,0	:	:	:	24,0	24,8
Węgry	1,0	1,5	10,0	:	37,3	44,0
Polska	16,9	27,1	:	:	32,2	34,9
Rumunia	17,3	67,0	:	:	30,5	40,0
Słowenia	:	0,0	-3,0	:	21,2	21,6
Słowacja	12,4	20,0	:	60,0	28,7	35,2
średnia	15,6	17,2	6,8	26,0	31,2	36,2

Legenda: dwukropek – brak regionów danej grupy w państwie członkowskim.

Źródło: opracowano na podstawie [Eurostat 2015; www4; www5; www6].

Zmiany w poziomach regionalnego PKB *per capita* w stosunku do średniej unijnej wskazują na występowanie beta-konwergencji w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Z wyjątkiem dwóch regionów Słowenii zwiększył się poziom regionalnego PKB *per capita*. Poprawa tego wskaźnika była zróżnicowana w zależności od państw członkowskich oraz poziomu rozwoju różnych grup regionów. Z punktu widzenia procesów konwergencji regionalnej najważniejsze są jednak zmiany w poziomach PKB *per capita* w pierwszych dwóch grupach regionów. W regionach najsłabiej rozwiniętych wskaźnik ten zwiększył się średnio o 15,6 punktu procentowego średniej unijnej, natomiast w regionach słabiej rozwiniętych – o 17,2 punktu procentowego. Procesy beta-konwergencji przebiegały najszybciej na Litwie, w Estonii, Rumunii i Polsce, najwolniej zaś – w Słowenii, na Węgrzech i w Republice Czeskiej. Procesy te przyczyniły się także do wzmocnienia spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej.

Beta-konwergencja zmieniła także skład poszczególnych grup regionów. W stosunku do 2003 r. liczba regionów najsłabiej rozwiniętych zmniejszyła się o 19 regionów, natomiast zwiększyła się liczba regionów w pozostałych grupach, przede wszystkim w drugiej grupie – z 17 do 30 regionów. W rezultacie zmieniła się regionalna repartycja ludności w zależności od poziomu rozwoju różnych regionów. W latach 2004–2013 udział regionów najsłabiej rozwiniętych w ludności krajów środkowo-wschodniej Europy zmniejszył się z 65,1 do 29,8%, natomiast zwiększył się pozostałych regionów, w tym w regionów słabiej rozwiniętych – z 29,8 do 52,2%, regionów znajdujących się w fazie przejściowej – z 3,5 do 5,4%, regionów rozwiniętych – z 1,6 do 11,9% [www6].

Beta-konwergencji nie towarzyszyła jednak sigma-konwergencja. We wszystkich krajach Europy Środkowo-Wschodniej zwiększyły się dysproporcje w poziomach rozwoju różnych regionów. W latach 2004–2011 współczynnik dyspersji PKB *per capita* w regionach NUTS 3 zwiększył się średnio o 5 punktów procentowych krajowego PKB *per capita*. Procesy dywergencji regionalnej były najsilniejsze w Bułgarii, Rumunii i na Łotwie, natomiast najsłabsze – w Słowenii, na Litwie i w Republice Czeskiej. W 2011 r. dysproporcje w poziomach rozwoju różnych regionów były największe w Bułgarii, na Węgrzech, w Estonii i Rumunii, najmniejsze zaś – w Słowenii, na Litwie i w Republice Czeskiej. Ogólnie dysproporcje te w krajach środkowo-wschodniej Europy są większe niż w pozostałych państwach członkowskich. Poprawie spójności gospodarczej na poziomie krajowym towarzyszyło więc jej pogorszenie na poziomie regionalnym.

4. Zmiany w spójności społecznej

Spójność społeczną charakteryzują wskaźniki dotyczące dwóch jej wymiarów: krajowego i regionalnego. Wskaźnikami spójności społecznej na poziomie krajowym są: (a) odsetek ludności zagrożonej ubóstwem lub wyłączeniem społecznym; (b) nierówności w podziale dochodu, mierzone stosunkiem dochodu 20% ludności o najniższych dochodach do dochodu 20% ludności o najwyższych dochodach po transferach społecznych; (c) stopa zatrudnienia – liczba zatrudnionych w wieku 20–64 lat w % liczby ludności w tym samym wieku. Wskaźniki pierwszy i trzeci są wskaźnikami strategii Europa 2020. Natomiast spójność społeczną na poziomie regionalnym charakteryzują: (d) dyspersja regionalna zagrożenia ubóstwem lub wyłączeniem społecznym – odchylenie standardowe wskaźnika tego rodzaju zagrożeń w regionach NUTS 2 od średniej krajowej; (e) dyspersja regionalnej stopy zatrudnienia – odchylenie standardowe stopy zatrudnienia w regionach NUTS 3 od średniej krajowej. Wskaźniki te przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Wskaźniki spójności społecznej na poziomie krajowym i regionalnym

Wyszczególnienie	Krajowy wymiar spójności						Regionalny wymiar spójności			
	(a)		(b)		(c)		(d)		(e)	
	2005	2013	2005	2013	2003	2014	2005	2013	2003	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
UE 28	25,70	24,50	5,00	5,00	67,00	69,20	:	:	15,00	16,00
Bułgaria	61,30	48,00	3,70	6,60	58,00	65,10	6,95	6,26	9,10	8,60
Czechy	19,60	14,60	3,70	3,40	70,70	73,50	6,63	5,68	6,50	4,70
Estonia	25,90	23,50	5,90	5,50	69,60	74,30	:	:	7,10	7,00
Chorwacja	:	29,90	4,70	5,30	58,30	59,20	:	:	:	:
Łotwa	46,30	35,10	6,70	6,30	67,80	70,70	:	:	8,60	6,30
Litwa	41,00	30,80	6,90	6,10	68,90	71,80	:	:	4,30	6,60
Węgry	32,10	33,50	4,00	4,20	62,40	66,70	:	:	9,20	7,70

Tabela 3. cd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Polska	45,30	25,80	6,60	4,90	57,10	66,50	:	:	9,80	7,60
Rumunia	45,90	40,40	4,90	6,60	63,70	65,70	8,73	8,04	12,40	21,00
Słowenia	18,50	20,40	3,40	3,60	68,10	67,80	4,11	2,20	4,60	4,60
Słowacja	32,00	19,80	3,90	3,60	64,80	65,90	5,07	1,49	9,30	8,10
średnia	40,90	29,80	5,20	5,10	61,60	66,90	7,29	6,13	9,50	10,80
σ	13,51	9,35	1,29	1,18	5,54	4,32	1,88	2,86	2,73	5,14
v	33,00	31,40	24,80	23,20	9,00	6,50	25,80	46,70	28,70	47,60

Legenda: skróty: dwukropek – brak danych, σ – odchylenie standardowe, v – współczynnik zmienności. Średnia jest średnią arytmetyczną ważoną, przy czym wagami są udziały ludności poszczególnych krajów w ludności wszystkich krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Źródło: opracowano na podstawie [www7; www8; www9].

W odniesieniu do spójności społecznej na poziomie krajowym z analizy wskaźników spójności w krajach Europy Środkowo-Wschodniej wynikają następujące wnioski:

- W latach 2006–2013 nastąpiła poprawa spójności społecznej w tych krajach, mierzonej głównym wskaźnikiem strategii Europa 2020 w odniesieniu do zwalczania ubóstwa i promowania włączenia społecznego. W stosunku do 2005 r. odsetek ludności zagrożonej ubóstwem lub wyłączeniem społecznym obniżył się średnio o 11 punktów procentowych. W Republice Czeskiej, Estonii, Słowenii i na Słowacji zagrożenie to jest nawet niższe niż w Unii. Niemniej jednak w Bułgarii i Rumunii – dwóch najsłabiej rozwiniętych państwach członkowskich – zagrożenie to jest wciąż bardzo wysokie.
- Zmiany w podziale dochodu były zróżnicowane. W Polsce, Republice Czeskiej, na Słowacji i w krajach nadbałtyckich nierówności dochodowe zmniejszyły się, natomiast zwiększyły się w pozostałych krajach, w tym najbardziej w Rumunii. W większości krajów Europy Środkowo-Wschodniej stopa wzrostu gospodarczego była wyższa od średniej unijnej. Pomimo odmiennej dystrybucji efektów dochodowych wzrostu gospodarczego zmniejszyły się nieznacznie nierówności w podziale dochodu między tymi krajami.
- Z wyjątkiem Słowenii, stopa zatrudnienia zwiększyła się, w tym najbardziej w Polsce – o ponad 9 punktów procentowych. W większości krajów wskaźnik ten jest jednak niższy od średniej unijnej. W 2014 r. stopa zatrudnienia w Estonii, Republice Czeskiej oraz na Litwie i Łotwie była zbliżona do celu strategii Europa 2020 dotyczącego zatrudnienia. Spośród wszystkich wskaźników spójności społecznej stopa zatrudnienia jest wskaźnikiem najmniej zróżnicowanym na poziomie krajowym. Ponadto w tym obszarze spójności społecznej został osiągnięty największy postęp w jej wzmacnianiu.

W odniesieniu do zmian w spójności społecznej na poziomie regionalnym wnioski z badań są dość ogólne. Głównym tego powodem są ograniczone możliwości

badawcze, będące wynikiem braku odpowiednich danych statystycznych. Odnosi to się przede wszystkim do wskaźników dotyczących ryzyka wystąpienia ubóstwa i wyłączenia społecznego. Baza danych regionalnych Eurostatu zawiera dane dotyczące tych zagrożeń jedynie dla pięciu krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Niemniej z badań dotyczących tych pięciu krajów wynika, że ich regiony są stosunkowo mało zróżnicowane z punktu widzenia tego rodzaju zagrożeń dla spójności społecznej, a także że różnice w stopniu tych zagrożeń między różnymi regionami zmniejszyły się w większości tych krajów. Ze względu jednak na ograniczony zakres terytorialny badań wniosków tych nie należy uogólniać. W odniesieniu do regionalnej stopy zatrudnienia wnioski z badań są odmienne. Różnice w stopie zatrudnienia między regionami NUTS zwiększyły się, i to w stopniu znaczącym. Zmiany te były więc zbieżne ze zmianami w poziomach regionalnego PKB *per capita*.

5. Wzrost gospodarczy a zmiany w spójności gospodarczej i społecznej

Wyniki badań dotyczące dynamiki wzrostu gospodarczego i zmian poziomów PKB *per capita*, procesów konwergencji regionalnej oraz zmian wskaźników spójności społecznej wskazywały ogólnie na istnienie związku między wzrostem gospodarczym a wzmacnianiem spójności gospodarczej i społecznej krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Aby określić siłę tej współzależności, zbadano korelację między zmianami realnego PKB a zmianami wskaźników spójności gospodarczej i społecznej. Wyniki przeprowadzonych badań w tym zakresie przedstawia tabela 4.

Z tabeli tej wynika, że wzrost gospodarczy sprzyjał wzmacnianiu spójności gospodarczej w badanych krajach na poziomie krajowym. Współczynniki korelacji między zmianami realnego PKB a zmianami najważniejszych wskaźników spójności gospodarczej i społecznej – indeksu PKB *per capita* i wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wyłączenia społecznego – są wysokie lub bardzo wysokie. Tak więc

Tabela 4. Współczynniki korelacji między zmianami realnego PKB a zmianami wskaźników spójności gospodarczej i społecznej

Wskaźniki spójności gospodarczej i społecznej	Okres	Współczynnik korelacji
PKB <i>per capita</i> (SSN, UE 28 = 100)	2004-2014	0,85
Dyspersja regionalnego PKB <i>per capita</i>	2004-2011	0,29
Ludność zagrożona ubóstwem lub wyłączeniem społecznym	2006-2013	-0,92
Nierówności w podziale dochodu po transferach społecznych	2006-2013	-0,36
Stopa zatrudnienia	2004-2014	0,53
Dyspersja regionalnego zagrożenia ubóstwem lub wyłączeniem społecznym	2006-2013	0,43
Dyspersja regionalnej stopy zatrudnienia	2004-2013	0,18

Źródło: opracowano na podstawie danych zawartych w tabelach 1, 2 i 3.

procesy wzrostu gospodarczego sprzyjały zarówno zmniejszaniu różnic w poziomach rozwoju gospodarczego, jak i ograniczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego. W odniesieniu do zatrudnienia i podziału dochodu korzystne oddziaływanie wzrostu gospodarczego było już słabsze. Na stopę zatrudnienia oddziałują także inne czynniki, w tym początkowy jej poziom oraz migracje międzynarodowe. Relatywnie niska stopa zatrudnienia oraz odpływ siły roboczej do krajów lepiej rozwiniętych były dodatkowymi czynnikami sprzyjającymi poprawie stopy zatrudnienia w większości krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Zmniejszaniu nierówności dochodowych sprzyja przede wszystkim zrównoważony wzrost gospodarczy, nie tylko makroekonomicznie, ale także regionalnie. Wzrost gospodarczy niezrównoważony makroekonomicznie zagraża jego trwałości oraz prowadzi do niepożądanego społecznie redystrybucji dochodów. Wzrost gospodarczy niezrównoważony regionalnie zwiększa nierówności w podziale dochodu między regionami. Kryzys gospodarczy i finansowy nie sprzyjał ogólnie zmniejszaniu tych nierówności.

Jeżeli chodzi o związek między wzrostem gospodarczym a zmianami spójności gospodarczej i społecznej na poziomie regionalnym, to z analizy korelacji jednoznacznie wynika, że jest on negatywny. Analiza ta potwierdziła zresztą wyniki badań dotyczących konwergencji regionalnej i zmian spójności społecznej na poziomie regionalnym. Regionalnym skutkiem procesów wzrostu gospodarczego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej był bowiem wzrost dyspersji zarówno regionalnego PKB *per capita*, jak i regionalnej stopy zatrudnienia.

6. Zakończenie

W latach 2004–2014 nastąpiła poprawa spójności gospodarczej i społecznej krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Różnice w poziomach krajowego i regionalnego PKB *per capita* wyraźnie zmniejszyły się w stosunku do średniej unijnej, istotnie zmniejszyło się także zagrożenie ubóstwem lub wyłączeniem społecznym, wzrosła stopa zatrudnienia. Postęp we wzmacnianiu spójności był jednak zróżnicowany zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym. Ogólnie był on większy na poziomie krajowym. Poprawie wskaźników spójności w stosunku do UE towarzyszyło także zmniejszanie się różnic w ich poziomach między różnymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej, w rezultacie stała się ona bardziej spójna gospodarczo i społecznie. Taki proces nie wystąpił jednak na poziomie regionalnym, wzrosły bowiem dysproporcje w poziomach rozwoju różnych jej regionów.

Wzmacnianiu spójności gospodarczej i społecznej na poziomie krajowym sprzyjał wzrost gospodarczy. Niemniej jednak korzystne jego oddziaływanie na spójność gospodarczą i społeczną było silniejsze w odniesieniu do zmniejszania się dysproporcji w poziomach rozwoju gospodarczego oraz ograniczania ubóstwa i wyłączenia społecznego aniżeli w odniesieniu do zatrudnienia i podziału dochodu. Związek między wzrostem gospodarczym a spójnością gospodarczą i społeczną na poziomie regionalnym w krajach Europy Środkowo-Wschodniej był jednak

negatywny, zwiększyły się bowiem różnice w poziomach PKB *per capita* i stopie zatrudnienia w ich regionach.

Literatura

Barro R., Sala-i-Martin X., 1992, *Convergence*, Journal of Political Economy, vol. 100, s. 223–251.

Eurostat, 2015, News release, 90/2015 – 21 May 2015.

Fiedor B., Kociszewski K., 2010, *Ekonomia rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.

Monfort P., 2008, *Convergence of EU regions. Measures and evolution*, European Union, Regional Policy, Working papers, no. 1.

Sala-i-Martin X., 1996, *Regional cohesion: evidence and the theories of regional growth and convergence*, European Economic Review, vol. 40, s. 1325–1352.

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012.

Traktat o Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012.

Źródła internetowe

www1 – http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en (5.06.2015).

www2 – http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/ResultSerie.cfm (5.05.2015).

www3 – <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00001> (22.04.2015).

www4 – http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10r2gdp&lang=en (21.05.2015).

www5 – http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_r_0digdp&lang=en (21.05.2014).

www6 – http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_r_dejan&lang=en (14.04.2015).

www7 – http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_50 (24.06.2015).

www8 – <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi180> (15.06.2015).

www9 – http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_10 (13.05.2015).